

ДЕТЕРМІНАНТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СІЛЬСЬКО-МІСЬКИХ АГЛОМЕРАЦІЙ НА ЗАСАДАХ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

DETERMINANTS OF THE TRANSFORMATION OF RURAL-URBAN AGGLOMERATIONS ON THE BASIS OF INCLUSIVENESS

У статті розглянуто питання становлення та подальшої трансформації сільсько-міських агломерацій. Наведено окремі напрями децентралізації управління та місцевого самоврядування в Україні, об'єднані територіальні громади визначено як прообраз сільсько-міських агломерацій. Виокремлено основні детермінанти, що впливають на розвиток сільсько-міських агломерацій: економічні, соціальні, демографічні, екологічні, інституційні, просторові. Зазначена специфіка галузевої направленості та соціально-просторової спрямованості розвитку сільсько-міських агломерацій. Окреслена методологічна роль інституційних засад трансформації сільсько-міських агломерацій і напрями необхідної новітньої інституційної трансформації. Підкреслена вагомість запровадження засад інклюзивності як запоруки подальшого сталого розвитку сільсько-міських агломерацій.

Ключові слова: сільсько-міські агломерації, інклюзивний розвиток, детермінанти інклюзивного розвитку сільсько-міських агломерацій, галузева направленість розвитку сільсько-міських агломерацій, соціально-просторова спрямованість розвитку сільсько-міських агломерацій, інституційні засади розвитку сільсько-міських агломерацій, трансформація сільсько-міських агломерацій.

This article explores the formation and subsequent transformation of rural-urban agglomerations, emphasizing the importance of inclusivity in these processes. It delves into various aspects of decentralization and local governance in Ukraine, highlighting united territorial communities as precursors to rural-urban agglomerations. Additionally, the article contextualizes transformational processes as changes in existing institutional structures and the formation of new systems influenced by both endogenous and exogenous factors. It examines the concept of agglomeration as a form of territorial concentration of resources, creating a complex dynamic system with strong economic, social, and infrastructural links. For Ukraine, the significant size of its territory and the territorial remoteness of administrative units influence the territorial-sectoral distribution of the economy and settlement systems. The study identifies key determinants influencing the development of these agglomerations, including economic, social, demographic, environmental, institutional, spatial, and cultural factors. The research outlines the specifics of sectoral orientation and socio-spatial development. The problems related to the institutional and legal framework for the functioning of rural-urban agglomerations in Ukraine are presented, along with the methodological role of institutional foundations in the transformation of these agglomerations. The need for new institutional transformations is outlined, emphasizing the implementation of inclusiveness principles as a guarantee of sustainable development. The article concludes with a call for further institutional regulation and the promotion of inclusive development to address the issue of uneven territorial development and economic specialization in Ukraine. Recommendations for further development include institutional regulation, public-private partnerships, self-governance conditions, and inclusiveness. The article highlights the importance of tailored institutional changes and active community involvement in ensuring the effective transformation and development of these agglomerations.

Key words: rural-urban agglomerations, inclusive development, determinants of inclusive development of rural-urban agglomerations, sectoral orientation of rural-urban agglomerations development, socio-spatial orientation of rural-urban agglomerations development, institutional foundations of rural-urban agglomerations development, transformation of rural-urban agglomerations.

УДК 332.12

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure79-19>

Лопатинський Ю.М.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри бізнесу
та управління персоналом,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Lopatynskiy Yuriy

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University

Постановка проблеми. Світові процеси міграційного руху населення останніх століть засвідчують суперечливі тенденції масової еволюційно-революційної урбанізації, наступного зворотного переміщення певних верств населення у сільську місцевість, формування сільсько-міських агломерацій. Як і багато явищ в економіці та суспільстві, ці тенденції мають хвильовий характер. Україна не перебуває осторонь зазначених процесів, навпаки – процеси інституційної децентралізації, адміністративно-територіального реформування, зовнішнього вторгнення тощо формують новий агломераційний тренд.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням трансформації та розвитку сільсько-міських агломерацій присвячені чисельні публікації, які, зокрема, стосуються взаємодії сільських і міських секторів [6]; розгляду агломерацій як полюсів економічного зростання [7] й об'єкта

регіональної політики [8]; драйверів інклюзивного розвитку сільсько-міських агломерацій [9]; впливу агломерацій на продовольчу безпеку [2] та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є окреслення напрямів трансформації та подальшого розвитку сільсько-міських агломерацій на засадах інклюзивності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, розвиток людства (XIX-XX століття) характеризуються стрімкою урбанізацією. Темпи урбанізації суттєво зростали у другій половині XX століття. Нині більше половини населення світу – понад 4 млрд осіб [1] – проживає в містах.

На сьогодні темпи приросту урбанізації в розвинених країнах зразка ЄС незначні, натомість у країнах, що розвиваються, спостерігається пришвидшення урбанізаційних процесів. Для України характерна наближеність до системи розселення та рівня урбанізації, яка властива європейським

країнам; за рівнем урбанізації ми перебуваємо у групі таких країн як Австрія, Швейцарія, Польща [2, с. 9].

На фоні урбанізації закономірно відбувається зменшення чисельності сільського населення, що впливає на зміну видів і структури зайнятості. За даними Світового Банку, сільське населення України у 2021 році становило 30,2% (у 1991 – 33,2%), частка зайнятих у аграрному секторі у 2021 році була 15,1% (у 1991 – 19,3%). Для порівняння у Європейському Союзі 25,2% становить сільське населення, що відносно співмірно з Україною, натомість частка зайнятих в аграрному секторі ЄС значно менша – 4,2% і має тенденцію до зменшення внаслідок збільшення механізації, урбанізації та переходу до інших економічних секторів [1]. В Україні процес переселення людей із сільської місцевості до міст має явний зв'язок зі структурною трансформацією: зростання міського населення супроводжується поступовим перетіканням людських ресурсів від аграрного сектору до промислового виробництва та сфери послуг. У підсумку зменшується не тільки частка зайнятих в аграрному секторі, але і частка сектору у національному виробництві, що характерно для розвинених країн.

Отже, процеси розвитку міст і організаційно-структурні трансформації в сільських районах мають тісний взаємозв'язок, що суттєво впливає на організацію та функціонування систем виробництва та розподілу продуктів харчування, на агропродовольчу систему загалом. Зокрема, це стосується питання продовольчої безпеки [3], що персоніфікує трансформаційні процеси в сільсько-міських агломераціях.

У категоріальному контексті трансформації визначаються у наших попередніх дослідженнях як зміни існуючих інституційних структур та їх якісна заміна, формування нової системи відносин, що визначається поведінкою соціальних акторів та їхніми позиціями у балансі розстановки сил у процесі інституційних змін, що відбуваються під впливом ендогенних і екзогенних факторів [4, с. 10].

На фоні стрімкого зростання частки міського населення та формування окремих мегаполісів відбувається розширення територіальних меж міст і формування агломерацій (від лат. *agglomeratio* – приєдную, нагромаджую). Агломерація може бути визначена як компактне просторове угруповання поселень, об'єднаних значними інтенсивними зв'язками (виробничими, трудовими, соціально-побутовими, рекреаційними) у складну багатокомпонентну динамічну систему [5]. Часто поняття агломерації асоціюється саме з урбанізацією та міською агломерацією з порівняльними перевагами високої щільності економічної діяльності та короткими логістичними зв'язками, спільною

інфраструктурою, концентрацією людського капіталу та механізмами ефективного розподілу праці, високими доходами, передумовами економічного зростання, соціального та культурного розвитку. Агломерацію варто розглядати як інституційне формування на економічних, соціальних, екологічних і, важливо, просторових засадах. Як наслідок близьких зв'язків і концентрації людей, бізнесу і виробництв, інфраструктури та соціально-культурних об'єктів у певних географічних районах або агломераціях, виникає агломераційний ефект як економічний та соціальний феномен, який може мати як позитивні, так і негативні прояви. Наприклад [6], може виникати територіальний диспаритет.

Саме економіко-просторові особливості окремої країни, такі як наявність і розміщення ресурсів, доступність людських ресурсів і рівень кваліфікації працівників, інфраструктура та доступ до ринків, зв'язок з освітніми та науковими закладами, історичні особливості розвитку тощо зумовлюють географічне розташування виробничих потужностей, різні ступені концентрації чи диверсифікації виробництва, що загалом може формувати особливості конкретної агломерації.

Агломерація визначається як особлива форма територіальної концентрації різноманітних ресурсів, яка формує багатокомпонентну динамічну систему з тісними економічними зв'язками, базованими на принципах маятникової міграції; транспортній і комунальній інфраструктурі; тісних соціальних, екологічних і культурних взаємовідносинах, тож формування та розвиток агломерацій дозволить значно підвищити внутрішньорегіональну конкурентоспроможність за рахунок ефективного використання всіх видів капіталу [7, с. 86].

Для України вагомими є значна площа території країни та, відповідно, територіальна віддаленість окремих адміністративних одиниць, що, зокрема, вплинуло на територіально-галузевий розподіл економіки, з одного боку, та систему розселення, з іншого. В Україні часто згадують Київ, Харків, Одесу, Дніпро, Львів та Донецьк, які можуть вважатися великими містами (або мегаполісами) через їхній значний вплив на економіку, культуру, освіту та інфраструктуру країни. Нині, у період воєнного стану, для України характерна значна частка зовнішньої еміграції та внутрішньо переміщених осіб (особливо у напрямі зі сходу у центр і на захід країни). Вплив війни проявляється й у переміщенні населення з великих міст, наприклад – Харкова, у маленькі містечка та села. Сподіваємося, таке явище має тимчасовий характер.

Також Україна наділена великою площею сільськогосподарських угідь та значною часткою сільського населення. Це визначає специфіку формування агломерацій, які часто виглядають як сільсько-міські та категоріально можуть вважатися

комплексними агломераціями. Агломераційна взаємодія між містом і селом ґрунтується на потужних зв'язках різного характеру та типу.

Разом із тим, відзначається відсутність належної законодавчої основи ідентифікації, функціонування та розвитку агломерацій в Україні, що породжує такі проблеми як: невизначеність правового статусу агломерації; відсутність регламентованої процедури утворення агломерації; нерегульованість механізму визначення, встановлення та документальної фіксації меж агломерації; відсутність інституційно-правового механізму врегулювання актуальних питань розвитку агломерації та ін. [8, с. 43–44].

Історично в Україні сільсько-міські агломерації (у їхньому здебільшого неформалізованому, неінституціоналізованому) вигляді постають на засадах відносин співробітництва територіальних громад, а також інших форм взаємодії органів місцевого самоврядування. Ці питання законодавчо врегульовані законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.), «Про співробітництво територіальних громад» (2014 р.), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.), «Про асоціації органів місцевого самоврядування» (2009 р.) та ін. На практиці такі форми взаємодії реалізовані у форматі об'єднаних територіальних громад, практика функціонування яких доволі успішна. «Одним із важливих політичних і соціально-економічних наслідків здійсненої в Україні децентралізації влади та управління, є формування сільсько-міських агломерацій у виді ОТГ і нових районів, що відіграє головну роль у їхньому інклюзивному розвитку» [9, с. 140–141].

Однак елементи та окремі функції багатоцільового співробітництва базових адміністративно-територіальних одиниць в Україні враховані не повністю, що вимагає нормативного врегулювання відносин з організації та діяльності сільсько-міських агломерацій у контексті розвитку місцевого самоврядування та здійснення реформ децентралізації. Тобто, агломерації – це частина загальних трансформаційних процесів, які відбуваються як під впливом внутрішніх факторів, так і змін у глобальній економіці.

Доцільність подальших трансформацій пов'язана, зокрема, з нерівномірністю територіального розвитку в Україні, економічною спеціалізацією за рахунок розподілу природних ресурсів та еволюційним економічним розвитком загалом. Як наслідок – нерівномірність територіального розподілу населення, різне співвідношення сільського і міського у різних частинах країни. Антропогенний вплив міст, викиди, забруднення, відходи змінюють природне середовище існування людини. На цьому фоні більш природоошадливе та природоприхильне сільське природне середовище приваблює частину міських мешканців

(контрурбанізація). Це також зумовлює як переїзд частини міських мешканців у сільську місцевість, так і появу «сільських кварталів» у містах, що зумовлює соціокультурне розмивання меж різних адміністративних типів населених пунктів. Цьому також сприяє зміна типу та характеру праці, активізація «віддаленої» діяльності, яка може здійснюватися з будь-якої точки перебування, де сприятливі умови для проживання.

З іншого боку, індустріалізація сіл, особливо приміських, перенесення виробничих потужностей у сільські поселення з нижчою вартістю земельних ділянок (ніж у містах) для побудови нових чи орендної плати для існуючих об'єктів сприяє стиранню економічних меж між містом і селом (урбанізація сільських територій). Фактично (але не юридично чи організаційно-адміністративно) відбувається злиття таких міст і сіл. Часто територіальні межі таких формувань сходяться (насамперед, через «розростання» міст, коли вони фактично починають межувати з колись віддаленими селами). Це, власне, і є першооснова для формування сільсько-міської агломерації, пов'язаної з субурбанізацією (процесом переміщення населення, суб'єктів бізнесу, інфраструктури з центральних міських районів у передмістя та приміські зони) [10].

Особливістю сільсько-міських агломерацій в Україні є те, що основну роль відіграють відносно невеликі населенні пункти (змішаний тип агломерації), проте це посилює закладені в основі поняття агломерацій питання соціально-просторової інклюзивності та балансу між містом і селом [11]. На цих засадах формування сільсько-міської агломерації передбачає не поглинання, а рівноправне партнерство у просторових межах між суб'єктами з урахуванням порівняльних переваг міст і сіл у реалізації їхнього потенціалу та можливостей. Агломерація утворюється та функціонує там, де є об'єктивна потреба у співпраці її учасників, реалізації спільних інтересів, отриманні загального корисного ефекту. При цьому важливі не самі зв'язки між сільською та міською місцевістю, а взаємодія між людьми.

Інклюзивний розвиток сільсько-міських агломерацій можна визначити як процес, спрямований на збалансоване та справедливе піднесення територій, де сільські та міські громади взаємодіють і співпрацюють для забезпечення економічного, соціального та екологічного добробуту, що передбачає доступність ресурсів і можливостей для всіх мешканців агломерації, з метою покращення якості життя, зниження рівня бідності та зміцнення соціальної згуртованості. Це комплексний підхід до просторового, економічного та соціального розвитку територій, який охоплює: інтеграцію міських та сільських територій в єдину систему розвитку; врахування інтересів усіх верств населення;

сприяння взаємовигідній взаємодії між міськими та сільськими громадами. Зазначене підкреслює важливість інклюзивності у розвитку агломерацій, що передбачає не лише економічне зростання, але й соціальну справедливість та екологічну стійкість. Загалом процес розгляду трансформацій та розвитку на засадах інклюзивності трактуємо як міждисциплінарний підхід.

Детермінанти трансформації сільсько-міських агломерацій можна визначити як ключові фактори та умови, що визначають напрям, інтенсивність та характер розвитку цих складних територіальних утворень, впливають на формування та зростання взаємопов'язаних територій, де сільські та міські зони інтегруються та співпрацюють.

Ключові групи детермінант трансформації сільсько-міських агломерацій можуть охоплювати багато елементів. Вагомими є економічні фактори, такі як структура економіки, фінансові інституції та рівень інвестицій, розвиток бізнесу та підприємництва, інновації, інфраструктурні проекти, розвиток ринків, розширення можливостей зайнятості та працевлаштування в міських і сільських секторах. Стратегічними структурними елементами економічних детермінант можуть виступати науково-дослідні центри, бізнес-інкубатори та бізнес-асоціації, виробничі кластери, галузеві та секторальні об'єднання, інноваційні кластери та технопарки, інші елементи інноваційної інфраструктури. Важливими є програми підтримки підприємництва та інновацій, дієві функціональні зв'язки, ефективний розподіл економічних функцій між різними частинами агломерації. Вагому роль відіграє галузевий (секторальний) тип агломерації (за домінуванням видів економічної діяльності): урбаністичний, руральний, змішаний. Для України нині характерна аграрна спрямованість багатьох агломераційних утворень, зокрема сформованих як об'єднані територіальні громади.

Другою важливою групою виокремлюємо соціальні детермінанти, до яких можна віднести якість життя, доступність і підвищення рівня освіти та професійної підготовки працівників, поліпшення доступу до медичних послуг та збереження здоров'я населення, соціальна інфраструктура (мережа закладів охорони здоров'я, освіти, культурно-розважальні та спортивні об'єкти). Не менш важлива в умовах сільсько-міських агломерацій соціальна згуртованість, сутність якої полягає у зміцненні соціальних зв'язків між мешканцями сільських та міських секторів.

Тісно пов'язані із соціальними демографічні фактори, які стосуються чисельності, структури та густота населення, міграції в межах і за межі агломерації, що загалом впливає на рівень урбанізації. В Україні складається катастрофічна ситуація з втратою значної частини активного населення, що викликає питання перспектив забезпечення

людськими ресурсами національної економіки, у тому числі різних секторів.

Відповідно до концепції сталого розвитку нині визначальними є екологічні детермінанти, спрямовані на збереження природних ресурсів, «розумне» використання земельних, водних та інших природних ресурсів. Екологічна стійкість сільсько-міських агломерацій визначається станом довкілля та природних ресурсів, кліматичними умовами проживання та здійснення підприємницької діяльності, формується за рахунок упровадження практик, що мінімізують негативний екологічний вплив.

У числі інституційних детермінант розвитку сільсько-міських агломерацій вихідними вважаємо ефективно-нормативно-правове забезпечення, зокрема законодавство щодо просторового планування та землекористування, економічної діяльності, а також правові механізми співпраці між міськими та сільськими територіями. Це впливає на якість управління, ефективність місцевого самоврядування та прозорість прийняття рішень, механізми взаємодії між різними рівнями влади та координації між різними адміністративними одиницями, зокрема – міськими та сільськими секторами. Політика розвитку сільсько-міських агломерацій, стратегії регіонального та місцевого розвитку, сталого розвитку та охорони довкілля повинні доповнюватися механізми державно-приватного партнерства. Наявність стабільних та прозорих інституцій управління артикулюється розвитком громадянським суспільством, зокрема наявністю механізмів участі громадян у прийнятті рішень, активністю громадських організацій, волонтерських ініціатив.

Просторові та інфраструктурні детермінанти визначають фізичну структуру та просторову організацію сільсько-міських агломерацій, впливаючи на якість життя населення, економічну ефективність і екологічну стійкість цих територій. До цих детермінант належать: географічне розташування, природні умови (рельєф, клімат, водні ресурси), співвідношення міських та сільських територій, розподіл промислових зон і наявність земель сільськогосподарського призначення, просторова структура агломерації, наявність (близькість) центротворюючих великих міст або субцентрів та їх функції, енергетичні системи, водопостачання та водовідведення, розташування відносно транспортних коридорів і мереж, транспортна доступність (як для зовнішніх зв'язків, так і для маятникової міграції між населеними пунктами агломерації), комунікаційні системи, розвиток цифрової інфраструктури (*Smart City* технології). Вагому роль відіграють планування та зонування територій, щільність забудови, висотність будівель у різних частинах агломерації, співвідношення житлової та комерційної забудови. При цьому мають бути забезпечені екологічні коридори для збереження

природних ландшафтів, зелених поясів навколо міст та ін.

Вагому роль відіграють інші елементи, наприклад, історико-культурний ландшафт, наявність і збереження об'єктів культурної спадщини, інтеграція історичних районів у сучасну забудову тощо. Ці фактори сприяють розвитку туризму у можливому поєднанні з рекреаційними зонами. Також можна виокремити культурні детермінанти, які формують визначальні риси тієї чи іншої сільсько-міської агломерації, зокрема місцеві історичні традиції та цінності, ментальність населення, культурна спадщина. Культурна інтеграція повинна бути спрямована на сприяння культурному обміну між сільськими та міськими мешканцями.

Загалом окреслені та інші детермінанти відіграють ключову роль у формуванні та трансформації сільсько-міських агломерацій, забезпечуючи гармонійний, збалансований і стійкий, ресурсоефективний та інклюзивний розвиток територій на довгострокову перспективу, який охоплює адаптації до зміни клімату, підвищення конкурентоспроможності територій та економіки країни, розширення внутрішньоукраїнських і міжнародних зв'язків агломерацій, інтеграцію ресурсів, модернізацію та розширення інфраструктури. Розвиток на засадах інклюзивності забезпечить задоволення інтересів і розумних потреб усіх мешканців сільсько-міських агломерацій, зокрема за рахунок активної залученості різних верств населення у процес трансформації та розвитку, економічної, соціальної та територіальної єдності.

Висновки з проведеного дослідження. Детермінанти трансформації сільсько-міських агломерацій трактуємо як сукупність взаємопов'язаних економічних, соціальних, демографічних, екологічних, інституційних та просторових чинників, які впливають на формування, функціонування та еволюцію інтегрованих систем міських центрів та прилеглих сільських територій. Подальший розвиток сільсько-міських агломерацій можливий на засадах: 1) інституційного врегулювання, насамперед – законодавчо-нормативного; 2) державно-приватного партнерства; 3) інституційних умов самоврядування; 4) інклюзивності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Our World in Data. URL: <https://ourworldindata.org> (дата звернення: 22.07.2024)
2. Агломерації: міжнародний досвід, тенденції, висновки для України. Аналітична записка. Авт. колектив. Київ: Інститут громадянського суспільства, 2017. 136 с. URL: <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/AGLOMERATSIYI-Final.pdf> (дата звернення: 22.07.2024)
3. Tacoli, C. *Reframing food security for an urbanising world*. International Institute for Environment

and Development. 2017. URL: <https://www.iied.org/reframing-food-security-for-urbanising-world> (дата звернення: 22.07.2024)

4. Лопатинський Ю.М. *Інституціональна трансформація аграрного сектора*: автореф. дис. ... доктора екон. наук: 08.00.03. Київ: ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2007. 33 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2007/07lymtas.zip (дата звернення: 22.07.2024)

5. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-42547> (дата звернення: 22.07.2024)

6. Perpiña Castillo, C. et al. Urban-rural interactions and their territorial disparities. *European Commission*. 2022. JRC129206. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129206> (дата звернення: 22.07.2024)

7. Коркуна О.І. Агломерації як полюси економічного зростання територій. Збірник наукових праць «Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України». 2018. Випуск 1 (129). С. 86–90. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20181\(129\)/sep20181\(129\)_086_KorkunaO.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20181(129)/sep20181(129)_086_KorkunaO.pdf) (дата звернення: 22.07.2024)

8. Мельник М.І., Залуцький І.Р. Проблемні аспекти інституційно-правового забезпечення розвитку агломерацій як об'єкта регіональної політики. *Регіональна економіка*. 2024. № 1(111). С. 34–48. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-4> (дата звернення: 22.07.2024)

9. Павлов О.І., Дідух С.М., Барвіненко В.Д. Агропродовольчі холдинги як драйвери інклюзивного розвитку сільсько-міських агломерацій. *Соціально-правові студії*. 2020. Том 3, № 4. С. 135–142. URL: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2020-4-135-142> (дата звернення: 22.07.2024)

10. Parker, K. et al. What Unites and Divides Urban, Suburban and Rural Communities. *Pew Research Center*. Washington. 2018. URL: <https://pewrsr.ch/2klnDln> (дата звернення: 22.07.2024)

11. Inclusive and Sustainable Territories and Landscapes Platform. Rural-urban balance. FAO. 2024. URL: <https://www.fao.org/in-action/territorios-inteligentes/componentes/equilibrio-rural-urbano/marco-normativo-e-institucional/en/> (дата звернення: 22.07.2024)

REFERENCES:

1. Our World in Data. Available at: <https://ourworldindata.org/> (accessed July 22, 2024)
2. Institute of Civil Society (2017) *Ahglomeratsii: mizhnarodnyi dosvid, tendentsii, vysnovky dlia Ukrainy* [Agglomerations: international experience, trends, conclusions for Ukraine]. Kyiv, 136 p. Available at: <https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/AGLOMERATSIYI-Final.pdf> (accessed July 22, 2024)
3. Tacoli, C. (2017) *Reframing food security for an urbanising world*. International Institute for Environment and Development. Available at:

<https://www.iied.org/reframing-food-security-for-urbanising-world> (accessed July 22, 2024)

4. Lopatynskiy Yu.M. (2007) Instytutsionalna transformatsiia aharnoho sektora [Institutional transformation of the agricultural sector]: avtoref. dys. ... doktora ekon. nauk: 08.00.03. Kyiv, 33 p. Available at: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2007/07lymtas.zip (accessed July 22, 2024) (in Ukrainian)

5. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy [Encyclopedia of modern Ukraine]. Available at: <https://esu.com.ua/article-42547> (accessed July 22, 2024) (in Ukrainian)

6. Perpiña Castillo, C. et al. (2022) *Urban-rural interactions and their territorial disparities*. European Commission. JRC129206. Available at: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC129206> (accessed July 22, 2024)

7. Korkuna, O.I. (2018) Ahlomeratsii yak poliusy ekonomichnoho zrostantia terytorii [Agglomerations as poles of economic growth of territories]. *Collection of scientific works «Socio-economic problems of the modern period of Ukraine»*, vol. 1 (129), pp. 86–90. Available at: [https://ird.gov.ua/sep/sep20181\(129\)/sep20181\(129\)_086_KorkunaO.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20181(129)/sep20181(129)_086_KorkunaO.pdf) (accessed July 22, 2024)

8. Melnyk, M.I., & Zalutsky, I.R. (2024) Problemni aspekty instytutsiyno-pravovoho zabezpechenya rozvytku ahlomeratsiy yak ob'yekta rehional'noy polityky [Problematic aspects of the institutional and legal framework of the development of agglomerations as an object of regional policy]. *Rehional'na ekonomika – Regional Economy*, vol. 111 (1), pp. 34–48. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-1-4> (accessed July 22, 2024)

9. Pavlov O., Didukh S., Barvinenko V. (2020) Ahroprodovolchi kholdynhy yak draivery inkluzyvnoho rozvytku silsko-miskykh ahlomeratsii [Agricultural holdings as drivers of inclusive development of rural and urban agglomerations]. *Sotsialno-pravovi studii – Social & Legal Studios*, is. 4 (10), pp. 135–142. DOI: <https://doi.org/10.32518/2617-4162-2020-4-135-142> (accessed July 22, 2024)

10. Parker, K. et al. (2018) *What Unites and Divides Urban, Suburban and Rural Communities*. Pew Research Center. Washington. Available at: <https://pewrsr.ch/2kIndIn> (accessed July 22, 2024)

11. FAO (2024) *Inclusive and Sustainable Territories and Landscapes Platform. Rural-urban balance*. Available at: <https://www.fao.org/in-action/territorios-inteligentes/componentes/equilibrio-rural-urbano/marco-normativo-e-institucional/en> (accessed July 22, 2024)